

воєнного стану та відбудови: методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року. Київ: Освіта, 180–185.

Засєкіна, Т. (2022). Методичні рекомендації щодо вивчення інтегрованого курсу «Природничі науки». *Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року. Київ: Освіта, 185–195.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ ПІДРУЧНИКА «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА. 5 КЛАС»

(авт. Богданець-Білоskalенко Н.І., Фідкевич О.Л.)

Фідкевич Олена,

кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник,
відділ навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

elena.fid@ukr.net

Створення якісних підручників нового покоління є першочерговим завданням реформування освіти в Україні. Одним із напрямів реалізації цього завдання є розробка підручників для 5 класів закладів загальної середньої освіти за новим Державним стандартом базової середньої освіти.

Фахівці Інституту педагогіки НАН України взяли активну участь у підготовці нових модельних програм відповідно до вимог стандарту та підручників за цими програмами. Серед них підручник «Зарубіжна література. 5 клас» авторів Богданець-Білоskalенко Н.І. та Фідкевич О.Л. (Богданець-Білоskalенко, Фідкевич, 2021), який створено за авторською програмою «Зарубіжна література» 5–6 класи (Богданець-Білоskalенко, Снегірьова, Фідкевич, 2021).

Теоретичним підґрунтям розробки змісту підручника слугували наукові праці Волощук Є.В., Ісаєвої О.О., Клименко Ж.В., Ковбасенка Ю.І., Мірошніченко Л.Ф., Ніколенко О.М., Сімакової Л.М., Шалагінова Б.Б., Яценко Т.О. та ін. У роботах цих науковців розглядається сутність компетентісно-орієнтованого підходу до викладання предметів мовно-літературної галузі, пропонуються принципи добору змісту підручників «Зарубіжна література», аналізуються особливості вивчення творів зарубіжних письменників у закладах загальної середньої освіти України.

Зміст підручника «Зарубіжна література. 5 клас» авторів Богданець-Білоskalенко Н.І. та Фідкевич О.Л. підпорядковано основній меті, визначеній у Державному стан-

дарті базової середньої освіти для мовно-літературної галузі: «розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень» (Державний стандарт, 2020).

У підручнику враховано державні вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мовно-літературної освітньої галузі, конкретизовані у модельній авторській програмі, за якої учень/учениця:

1) сприймає, аналізує, інтерпретує (висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї), критично оцінює тексти різних видів, зокрема тексти класичних та сучасних творів світової літератури, медіатексти, та використовує їх інформацію для збагачення власного досвіду і духовного розвитку;

2) взаємодіє (на основі прочитаного) з іншими особами в усній формі в різних комунікативних ситуаціях;

3) взаємодіє з іншими особами в письмовій формі, у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримується норм української літературної мови;

4) аналізує індивідуальне мовлення та мовленнєву творчість (власні та інших осіб), працює над удосконаленням власного мовлення.

Відповідно до мети, визначеній у Державному стандарті, добір змісту підручника, його структурування здійснювалися на основі компетентісно-орієнтованого підходу до вивчення зарубіжної літератури, при якому учні позиціонуються як активні учасники процесу пізнання, а результатом навчання є опанування учнем комплексом важливих, особисто значущих способів діяльності, які є соціально затребуваними і дозволяють учням ефективно діяти у життєвих типових ситуаціях, орієнтуючись на загальнолюдські цінності, до яких вони залучаються у процесі діалогу із творами зарубіжної літератури, на сформовані особисті переконання.

Основною характеристикою підручника є його практична спрямованість, що передбачає активізацію суб'єкт-суб'єктної діяльності учнів і вчителя на основі ситуацій спілкування, які актуалізуються засобами текстів творів зарубіжної літератури, цікавих навчальних текстів, системи запитань і завдань.

Особливістю підручника є наявність мотиву подорожі, який розкривається у змісті навчальних текстів, підтримується структурою підручника, його художнім оформленням, піктограмами.

Підручник складається із вступу, основної частини, додатків. Автори підручника дотримуються принципу діалогу із учнями/ученицями: навчальні статті містять безпосереднє звертання до них, завдання ураховують їхній життєвий досвід, емоційний стан у процесі читання творів.

У вступі автори підручника акцентують увагу школярів на особливостях курсу «Зарубіжна література», на важливості активної участі в процесі навчання; подають перелік рубрик.

В основній частині підручника містяться тексти творів у повному та скороченому вигляді; статті з теорії літератури, що пояснюють передбачені програмою літературознавчі поняття; біографічні нариси про письменників.

Розділи підручника організовано на основі тематичних блоків, що дає вчителю можливість самостійно розподіляти і планувати навчальний матеріал на кожний урок теми.

Автори підручника намагалися викладати теоретичні відомості стисло та інформативно, не перевантажуючи навчальні статті другорядною інформацією, зайвими біографічними деталями. Основні теоретичні поняття подаються під рубрикою «Теорія літератури» безпосередньо після навчальної статті. В узагальненому вигляді усі теоретичні поняття також представлені у додатках, розміщених після основної частини. У біографічних нарисах репрезентується тільки та інформація, яка є цікавою для дітей цього віку, відповідає особливостям їхнього сприйняття, є корисною для розуміння творчості письменника.

Представлені в основній частині підручника тексти є основою для організації значної частини роботи на уроці. Тексти художніх творів супроводжуються питаннями і завданнями, що організовують читацьку діяльність учнів/учениць, спрямовують її на активне спостереження над художніми особливостями тексту, на розкриття головної інтриги і осмислення характерів героїв. Ця робота розгортається від колективної форми роботи над текстом – до індивідуальної; від висловлення особистісного ставлення й оцінки прочитаного – до планування подальшої роботи і створення власних текстів, їхнього самоаналізу та вдосконалення.

Самостійна діяльність учнів і учениць організована у підручнику за допомогою рубрик: «Читаємо текст і розмірковуємо», «Слухаємо уривки з художніх текстів», «Аналізуємо твір і висловлюємо думку», «Робота в парах», «Робота в групах», «Творче завдання». Рубрика «Острів знань», розміщена після вивчення кожного твору, представляє тексти з інформацією збагачувального спрямування: цікаві відомості про твори мистецтва, літературні премії, про медіапродукти, створені за мотивами літературних творів тощо. Тексти супроводжуються завданнями для самостійної індивідуальної або групової роботи, проектної діяльності.

Матеріал рубрики «Узагальнення» дає можливість дітям не лише перевірити себе, але і обміркувати прочитане та порівняти його з опрацьованим матеріалом. У цій частині підручника розміщено питання, які спонукають учнів/учениць до аналізу художнього тексту та до роздумів щодо його ціннісних смислів (завдання обґрунтувати, прокоментувати, пояснити, аргументувати власну думку). Такий підхід дозволить учням/ученицям не лише виявити набуті знання, а й висловити власні судження, проявити емоції.

Навчальний зміст й методичний апарат підручника спрямовані на формування мотиваційної сфери; соціальних і особистісних цінностей; громадянської позиції, безпечних норм життєдіяльності; екологічної культури тощо. Процесуальні відомості представлені у вигляді пам'яток, схем, таблиць, хмар слів. Надаються пам'ятки, які допомагають школярам у створенні власної казки, есе, виступу тощо. Багато завдань спрямовано на розвиток рефлексії (емоційного стану, навчальної діяльності, комплексної), яка є

підгунтям для ефективного зворотного зв'язку. Питання/ завдання передбачають постійне звернення учнів до художніх текстів, що сприяє вдумливого читання. Завдання різного рівня складності мають на меті поєднати теоретичні знання і практичні вміння учнів/учениць у контексті формування ключових компетентностей, визначених Державним стандартом. Особливу увагу приділено спільному для всіх компетентностей умінню читати і розуміти прочитане, умінню висловлювати свою думку усно і письмово, критично мислити, здатності обґрунтовувати власну позицію, творити, співпрацювати у команді, умінню вирішувати проблемні питання.

Матеріали підручника були апробовані в закладах загальної середньої освіти України. На основі спостережень під час уроків, аналізу письмових робіт учнів, анкет учнів і вчителів було зроблено висновок, що у процесі роботи з навчальними матеріалами покращується мотивація школярів до вивчення творів зарубіжної літератури, підвищується їхній інтерес до самостійного читання, активізується мовленнєва діяльність, розвивається критичне мислення, що сприяє творчому самовираженню учнів у дискусіях, у ході написання власних творів.

Підручник отримав Гриф МОН України і наразі є у вільному доступі на сайті Міністерства.

Список використаних джерел

Богданець-Білоskalенко, Н. І., Снегір'ова, В. В., Фідкевич, О.Л. (2021). Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–6 класи» https://osvita.ua/doc/files/news/847/84784/Zarubizhna_literatura_5-6_Bogdanec-Bilos.pdf

Богданець-Білоskalенко, Н.І., Фідкевич, О.Л. (2021). Зарубіжна література: підручник для 5 кл. закладів загальної середньої освіти Київ: Грамота. https://pidruchnyk.com.ua/1687-5_zarlit_bogdanec.html

Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО УСПІШНОГО ПОСІБНИКА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВОЇ ТА СТЕМ-ОСВІТИ

Шаповалов Євгеній,

кандидат технічних наук,

старший науковий співробітник,

Національний центр Мала Академія Наук України,

м. Київ, Україна

 sjb@man.gov.ua